

POSMRTNÉ FOTOGRAFIE

Ročníková práce

Školní rok 2022/2023

Školní rok: 2022/2023

Autor: Adéla Zouharová, 9. B

Konzultant: Mgr. Patricie Nejezchlebová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem ročníkovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Ve Sloupě 22. 5. 2023

Adéla Zouharová

Poděkování

Poděkování patří paní učitelce Mgr. Patricii Nejezchlebové za ochotu, pomoc a cenné rady při vypracování ročníkové práce.

1. Úvod.....	5
2. Historie.....	6
3. Současnost	10
4. Využití posmrtné fotografie.....	12
5. Oblíbenost fotek.....	13
6. Vlastní zkušenosti.....	13
7. Závěr.....	14
8. Resume	14
9. Zdroje.....	15

1. Úvod

Narodit se můžeme, umřít musíme. Narození i smrt jsou součástí života, které k sobě neodmyslitelně patří. Smrt byla vždy pro lidstvo tajemná a záhadná, proto se vyobrazovala v mnoha podobenstvích. Smrtka s kosou, kostlivec, tajemná černá postava v hábitu. Smrt byla fascinující, ale zároveň obávaný způsob konce života. Jaký byl hlavní cíl lidí, kteří se snažili v různých dobách a za různých okolností znázornit smrt v malbě nebo fotografiích zemřelých? Jakou funkci plnily jejich posmrtné obrazy a fotografie? Mnohdy se pomocí těchto fotografií dokázali lépe vyrovnat se ztrátou blízké osoby a zachovat si vzpomínky na danou osobu.

Obrázek 1: Vyobrazení smrti

2. Historie

Malba zemřelých byla prvotní zaznamenaná vzpomínka na své blízké ještě dávno před tím, než byla objevena a vynalezena fotografie, která pak po svém rozšíření malbu doplnila a později i nahradila. Výsledkem tohoto objevu byla ztráta živobytí mnoha malířů tohoto žánru. Malířství v tomto umění zobrazení zesnulého bylo nahrazeno, protože fotografie zobrazuje reálný otisk portrétovaného, v tomto případě zemřelého. Jde tedy o nezpochybnitelnou existenci fotografovaného, což prostřednictvím malířství nelze, malířství totiž realitu vytváří, zatímco fotografie má schopnost ji zachytit. Velkým rozdílem mezi posmrtným portrétem a pořizem fotografií byla samozřejmě i cena. Pořízení fotografie zesnulého bylo mnohem levnější a dostupnější. Pozdější vynález negativu umožnil pořídit více kopií, které byly pořizeny z jednoho negativu, a kopie obrazu mohly být zaslány příbuzným. Posmrtné fotografie byly oblíbené zejména v závěru 19. století. Zhotovování portrétů zemřelých příbuzných má však dlouhou tradici, která sahá až do dob renesance. Tehdy byli malováni šlechtici na úmrtním loži, ale také zemřelé malé děti. Fotografie je věda a zároveň umění, které využívá světla k vytvoření trvalého obrazového záznamu, a sice digitálně prostřednictvím obrazového snímače, nebo fotochemicky pomocí světlocitlivého materiálu, například filmu. Světlo, které je vyzařováno nebo odráženo objekty, je zaostřeno pomocí objektivu, kterým během expozice prochází, a poté dopadá na světlocitlivý povrch uvnitř fotoaparátu, kde vytvoří skutečný obraz.

Lidstvo si během své historie osvojilo řadu praktik, které se nám z dnešního mohou zdát neetické nebo zvrácené, přesto se ve své době těšily velké popularitě a jedním z takových příkladů je i tradice vytvoření posmrtné fotografie, známé jako pamětní fotografie. Memento mori mělo navodit iluzi života a fotky tak neměly připomínat smrtelnost. Tradice posmrtných fotografií byla koncem 19. století považovaná za běžnou součást kultury, dnes je tato představa pro nás nepředstavitelná.

Pamětní fotografie nebo také název memento mori označuje fotografování nedávno zesnulého člověka. Existuje od samotného vynálezu fotografie v roce 1839 a našla využití v medicíně, patologii, kriminalistice, žurnalistice a v dalších oborech.

Tyto snímky poskytují svědectví, které patří ke vzpomínkám a smutku, mohou však zobrazovat také nějaký příběh. Hodně posmrtných snímků bylo vytvořeno v 19. století v rámci rodiny a hrálo svou roli v rodinné fotografii. Smysl posmrtné fotografie nemělo připomínat smrt, ale zachovat vzpomínku za účelem vytvoření památky na zesnulého. To platilo nejvíce u kojenců a malých dětí.

Ve viktoriánském období byla dětská úmrtnost vysoká a vytvoření posmrtné fotografie byla jednou ze vzpomínek na dítě, kterou rodina měla. Obliba posmrtné fotografie dosáhla vrcholu popularity na konci 19. století a skončila s příchodem rozšířené amatérské fotografie. Jsou i příklady formálních portrétů až do 20. století.

První posmrtné fotografie byly detail obličeje nebo záběr celého těla. Zesnulý je zobrazen, jako kdyby spal, někdy se naaranžoval tak, aby působil co nejrealističtěji. Děti ležely v klidu na gauči nebo v postýlce, obvykle se svou oblíbenou hračkou nebo jiným předmětem. Na společné fotografii byly velmi malé děti s dalšími členy rodiny, převážně se svou matkou. Na skutečných post mortem fotografiích mrtví leží nebo jsou v polosedě a opřené zády. Některé zesnulé děti byly, foceni na klíně rodičů, s hlavou opřenu o jejich tělo. Rodiče dítěte, které zemřelo ve velmi nízkém věku, si na něj mohly vytvořit často jenom jedinou obrazovou památku a podobiznu, a to ve formě posmrtné fotografie.

Obrázek 2: Mrtvé miminko

Obrázek 3: Sourozenci u miminka

Schopnost fotografů naaranžovat zemřelého byly na tak vysoké úrovni, že mnohdy nejde poznat, že osoby na snímku byly ve chvíli jeho pořízení už po smrti. Zesnulí dospělí byli posazeni na židli, nebo se zafixovali pomocí speciálně konstruovaných opor. Na většině naaranžovaných posmrtných fotografiích nechyběly květiny. Navození efektu živého se někdy dosahovalo pomocí podpěrek otevřených očí nebo domalováním očních panenek na fotografický pozitiv a mnoho raných fotografických technik umožňovalo přidat do tváře zesnulého růžový odstín.

Obrázek 4: Cesta do nebe

Z dnešního pohledu posmrtné fotografie působí poněkud morbidním dojmem; zpětně jsou však cenným dokumentem o mentalitě lidí žijících za viktoriánské éry, kdy smrt byla běžnou součástí života a nebyl důvod se jejímu tématu vyhýbat – čas od času navštívila každou ulici, ne-li každý dům.

Obrázek 5: Poslední shledání

V pozdější době bylo už menší úsilí o dosažení realistického vzhledu, zesnulí často leží v rakvi s velkou skupinou účastníků pohřbu. Tento typ fotografie byl populární zejména v Evropě a méně ve Spojených státech. V minulosti však lidé na život a také na smrt pohlíželi trochu jinak než my dnes. Smrt pro naše předky představovala naprosto běžnou součást života, v některých obdobích lidé dokonce celý svůj život vnímali jako jakousi dobu přípravy na smrt a posmrtný život. V raném novověku třeba vznikaly jisté „příručky dobrého umírání“, které obsahovaly nejrůznější návody na to, jak se dobrat k „dobré smrti“ – jak správně zemřít, co vše před smrtí zajistit a podobně. Lidé Oproti tomuto pojetí smrti jsme ji my dnes odsunuli do pozadí a téma smrti se stalo tabu.

Obrázek 6: Dítě s kytkou

3. Současnost

S pohřební fotografií se setkáváme dodnes, i když je již vzácností. Z větších měst vymizela úplně. Zachovala se ještě na vesnici a v malých městečkách, kde je smrt přirozeným jevem a tělo zemřelého nepředstavuje tabu, které je potřeba skrývat, vytlačovat za hranice vědomí. Je vnímána jako nedělitelná součást života, který je podřízený neustálému koloběhu přírody (cyklus narození a umírání), prosáknutému nábožností. Tělo mrtvého tady není ihned po smrti odevzdáváno specializovaným firmám. Před pohřbem zůstává doma, je umyto, svátečně oblečeno, setrvává mezi nejbližšími.

Ještě na počátku 20. století umírali lidé většinou doma obklopeni rodinou, někdy i sousedy či nejbližšími přáteli. To umožnilo poslední rozloučení, které bylo důležité jak pro umírajícího, tak pro pozůstalé.

Pohřební fotografií nazýváme takové zachycení těla zemřelého, která nevytváří iluzi života. Role fotoaparátu je omezena na věčný záznam skutečnosti. Kromě toho se tento typ fotografie vyznačuje několika odlišnými kompozičními styly, které se liší podle momentu, kdy je tělo fotografováno, nebo podle toho, co si přejí pozůstalí. Tělo může být fotografováno v místnosti na smrtelném loži, během pohřbu v otevřené rakvi nebo na hřbitově před pochováním.

Posmrtná fotografie se v některých oblastech světa stále praktikuje, například ve východní Evropě. Fotografie zachycující osoby považované za velmi svaté, ležící v rakvích, často kolovaly mezi katolickými věřícími na východě, mezi příslušníky pravoslavné církve nebo křesťany z východního pravoslavného společenství.

Obrázek 7: Pohřeb

4. Využití posmrtné fotografie

Zachycení zemřelého nebo zemřelých není jen záležitost vzpomínek pro rodinu a příbuzné. Využití fotografií post mortem je možné i v oborech, které jsou důležitou součástí historie, kriminalistiky, zpravodajství, medicíny a ve zvláštních případech i umění.

Válečné a zpravodajské fotografie dokáží zachytit krutosti války v celém jejím mnohdy drsném prostředí. Tyto fotografie nám umožnili vidět různá podobenství smrti bez jakýchkoliv úprav a zásahu do vzniklé scenérie.

Válečné a zpravodajské fotografie, které znázorňují výjev smrti, jsou důležitým svědectvím dané doby a mnohdy i informovanosti veřejnosti.

Obrázek 8: Válečný snímek

Fotografie post mortem mají důležitou roli i v kriminalistice. Jsou věčným důkazem vyřešení a usvědčení mnohých zločinů. Zachytí situaci i detaily, důležité pro kriminalisty, ale i znalce z jiných oborů k určení příčiny a způsobu úmrtí.

S tím souvisí i využití posmrtné fotografie v medicíně, především v oboru soudního lékařství. Pomocí fotografií post mortem, lze zdokumentovat mnoho způsobů a příčin smrti. Posmrtná fotografie přestala být v Severní Americe a západní Evropě běžnou praxí a do značné míry ustala.

Zobrazování těchto snímků se začalo považovat za vulgární, senzacechtivé a tabu. To je však v příkrém kontrastu s krásou a citlivostí, která je vnímána ve starší tradici. Zřejmě to svědčí o kulturním posunu současné civilizace, který může odrážet širší společenské potíže se smrtí.

5. Oblíbenost fotek

Popularita pohřební fotografie tedy nebyla projevem lidského rozmaru. Nešlo ani výhradně o uchování památky na důležitou událost. Rodiny objedávající takový portrét si neuvědomovaly, že představuje důležitý prvek v procesu prožívání zármutku a uvolnění se z něj. Fotografie, která se dnes jeví především jako poznávací médium, plnila donedávna rovněž i rituální a útěšnou funkci.

Dnes nám může připadat poněkud zvláštní, že si naši předci pořizovali fotografie svých zemřelých příbuzných. V moderním světě, kdy se snažíme uměle vytvořit iluzi dokonalého života, tak by si zřejmě jen málokdo zařadil do rodinného alba třeba fotografii mrtvého příbuzného nebo dokonce mrtvého dítěte, které ukazují realitu naší smrtelnosti.

6. Vlastní zkušenosti

Na základě vlastních zkušeností jsem si vybrala toto poněkud zvláštní téma. Mého dědu jsme po dlouhé nemoci měli doma na paliativní péči (kdy se mírní už pouze bolest a trápení).

Toto období bylo pro nás velice bolestné, protože jsme si procházeli situací, kdy bude potřeba se rozloučit a nechat věci plynout a smířit se s tím. Nebudu podrobně popisovat toto období, protože je to stále bolestné vzpomínání.

I když je to pro někoho zvláštní, tak jsme si pořídili fotografii dědy, kdy už byl nachystaný na svoji cestu. Po počáteční vlně emocí a smutku jsme se mohli ještě aspoň naposledy kouknout na této fotografii na svého dědu, otce a manžela.

Pravdou je, že tato fotografie není součástí našeho rodinného archívu fotek, ale víme, že je. Radši se díváme na fotky, kde byl plný života. Z osobních důvodů nebudu fotku přikládat.

7. Závěr

Jak jsem již psala v úvodu, tak smrt je součástí života. Je nezvratná a každý se s ní v životě potká v jakékoliv formě. Co je v dnešní době pro nás smrt? Je většinou zastrašující tím způsobem, že dáme blízké do nemocnice či do domova důchodců, abychom nebyli v její blízkosti. Dřív tyto možnosti nebyly a lidé umírali doma v kruhu svých blízkých, a nikomu to nepřišlo zvláštní, tak jako nechat si udělat poslední fotografii.

8. Resume

In my coursework, I wrote about posthumous photos, how they started and how they are used today. I mentioned the history of photos, the experiences with posthumous photos, how people accept it. As I wrote in the introduction, death is a part of our life. It is irreversible and everyone will have this experience once. It is usually intimidating in the way that we put our loved ones in a hospital or retirement home so that we are not near them. Previously, these options were not available, and people died at home in the circle of their loved ones, and no one found it as strange, just like having the last photo taken.

9. Zdroje

Knihy:

1. ARIÈS, Philippe. *Dějiny smrti*. Praha: Argo, 2000. Každodenní život. ISBN isbn80-7203-293-3.

Internetové zdroje:

1. Wikipedie Posmrtné fotografie dostupné na:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Posmrtn%C3%A1_fotografie
2. Posmrtné fotografie dostupné na:
https://refresher.cz/30285-Posmrtn%C3%A1_fotografie-Bizarn%C3%AD_fenomen-kter%C3%BD-v-n%C3%A9kter%C3%BDch-zem%C3%BDch-prez%C3%BDva-dodnes
3. Posmrtná fotografie dostupné na: Posmrtná fotografie – Wikiwand
4. Posmrtné fotografie dostupné na: Paul Frecker - Nineteenth Century Photography (archive.org)

Obrázky:

1 obr.: smrtka – Seznam.cz

2.obr.:

<http://www.paulfrecker.com/pictureDetails.cfm?pagetype=library&typeID=1&ID=3802>

3.obr.:

<http://www.paulfrecker.com/pictureDetails.cfm?pagetype=library&typeID=1&ID=3773>

4.obr.:

<http://www.paulfrecker.com/pictureDetails.cfm?pagetype=library&typeID=1&ID=4249>

5.obr.:

<http://www.paulfrecker.com/pictureDetails.cfm?pagetype=library&typeID=1&ID=4209>

6.obr.:

<http://www.paulfrecker.com/pictureDetails.cfm?pagetype=library&typeID=1&ID=3936>

7.obr.:

<http://www.paulfrecker.com/pictureDetails.cfm?pagetype=library&typeID=1&ID=3825>

8.obr.: válečná fotka mrtvých – Seznam.cz